

Modul 3 – Indikátory ke sledování čtenářské gramotnosti

Modul 3 popisuje základní přístup k volbě nových indikátorů pro sledování podpory rozvoje čtenářské gramotnosti, uvádí východiska pro jejich výběr, jejich základní rozdělení a zpracování do nových nástrojů pro sledování čtenářské gramotnosti.

Klíčová slova modulu

indikátor – dílčí ukazatel

Co se rozumí indikátorem

Obecně je indikátor/ (ukazatel) míra, která svědčí o určitém jevu, slouží jako „vodítko“, s jehož pomocí bude úroveň dosažených cílů prokazatelná. Určuje přesný popis žádoucí kvality neboli toho, jak má vypadat realita. Indikátory jsou tedy určitým způsobem měřitelné (statistické) údaje a vypovídají o současném stavu sledovaného jevu. Představují objektivní argumenty pro rozhodování, na jehož základě můžeme vyhodnotit tento stav jako uspokojivý nebo jako zralý pro změnu. Indikátory mohou být jak kvalitativní, tak kvantitativní (případně strukturální, procesuální nebo výsledkové).

Indikátory pro sledování čtenářské gramotnosti – odůvodnění expertním týmem

Indikátory, podmínky a okolnosti, které tým pro čtenářskou gramotnost navrhl jako významné pro rozvoj čtenářství, nesledují ani cíl vyzvednout školy vynikající nad druhé, ani přistihnout školy neúčinné. Slouží tomu, aby školní inspektor a ČŠI mohli sledovat kvalitu výuky přímo v jejím procesu a aby ČŠI mohla být školami přijímána jako důvěryhodný partner při úsilí o vysokou kvalitu rozvoje čtenářské gramotnosti.

Proto se pozornost inspektorů zaměřuje především na práci učitele, na podmínky, které jemu a dětem (žákům) škola dává pro rozvoj gramotnosti, a to zejména v těch kvalitách, které jsou prokazatelně významné pro čtení a jeho rozvoj u dětí a žáků. **Školy i školství potřebují zjistit, které podmínky nebo postupy je možné využívat, aby se rozvíjela čtenářská gramotnost u každého žáka, a do jaké míry je jejich program školy a výuka využívá.**

Čtenářský růst a výkon žáka – pokud je cílem zjišťování hledat a podporovat kvalitu vzdělávání – se nedá zjišťovat ani konstatovat pomocí přímočarých hledisek nebo testů, které by nevyžadovaly od inspektora vysoce kvalifikovaný profesní rozhled a vhled do problematiky. K posouzení toho, jak kvalitně škola pečuje o rozvoj čtenářské gramotnosti, musí inspektor zapojit svůj vlastní a zodpovědný profesní úsudek a zkušenost. Není možné po něm žádat, aby jeho inspekce spočívala v pouhém odškrtnutí jednoznačně zjevných projevů a rysů ve výuce. Procesy, kterými se čtenářská gramotnost rozvíjí, jsou hloubkové. Proto je v nástrojích navržených expertním týmem jen ojedinele možné využívat kvantitativních hledisek (spíše jen tam, kde si rozvoj čtení žádá pravidelnost a vyšší frekvenci dané aktivity, když nutné dosáhnout skutečně obohacené podnětnosti prostředí, např. v čtenářských dílnách, ve vybavení a provozu třídních knihovniček a knihovny).

V oblasti tak kulturně a sociálně komplexní, jakou je čtenářská gramotnost, se na výsledcích žáků podílí příliš mnoho těžko zjištělných a jednoznačně prokazatelných vlivů (rodinné poměry, ekonomické zázemí, postoje rodičů, styl života rodiny a její inklinace k verbálním či neverbálním médiím, rovněž předchozí učební zkušenost žáka, jako je například efektivní vs. neefektivní učitel čtení v prvních letech školní docházky, dále vnitřní ustrojení žáka – od povahových rysů k nezjevným poruchám čtení a učení).

Rozvoj čtenářské gramotnosti z pohledu školy

V materiálech pro školní inspektory používá expertní tým ve shodě s dalšími materiály k ostatním vyvíjeným hodnocením vybraných funkčních gramotností a vzhledem k činnostem ČŠI množného čísla „žáci“. Avšak zároveň upozorňuje, že základem pozorování a posuzování rozvoje čtenářské gramotnosti nejsou ani obecní žáci, ani nerozlišená „třída“, nýbrž **každý žák a jeho učení**.

Pro výchovu k ČG je důležité, aby právě každý žák měl příležitosti k čtení a učení, nikoli to, jak „převážně“ probíhá výuka a jak „většinou“ se chovají a čtou „žáci“. Právě ten žák, jenž unikl pozornosti povšechně pozorujícího učitele, se stane čtenářem chabým a pro další studijní dráhu handicapovaným. Školský úzus shrnující všechny děti pod výraz „žáci“ je riskantní proto, že právě v nedostatečném ohledu k čtenářskému růstu jednotlivce spočívají problémy velké části mladé populace se čtením a se vztahem k četbě.

Vždy, když inspektor konstatuje, že určitý pozitivní čtenářský rys splňuje např. většina třídy, měla by škola rozumět, že má před sebou úkol dosáhnout rozvoje těch, kteří k té většině dosud nepatří.

Důležitými aspekty úspěšného rozvoje čtenářské gramotnosti jsou také dobré celkové materiální a sociální podmínky školy. Tým z tohoto důvodu zpracoval základní přehled indikátorů a činností, které napomáhají podpoře a rozvoji čtenářské gramotnosti žáků.

Ukázka – vybrané indikátory – materiální a organizační podmínky pro rozvoj ČG

Ve škole je osoba nebo skupina osob odpovědných za rozvoj čtenářské gramotnosti na úrovni školy. Skupina nebo osoba je pověřena péčí o ČG (plní roli lídra), dbá o strategii školy v ČG, organizuje sdílení zkušeností ve škole – např. schůzky kolegů, otevřené hodiny, konzultace, společné plánování; pečuje o plynulý přísun knižních aktualit – především beletristických – do školní knihovny; je schopna doporučovat knihy i jednotlivým učitelům pro jejich žáky.
Mezi vzdělávacími cíli školy je i rozvíjení ČG jak v ČJL, tak v naukových předmětech.
Ve škole je knihovna přístupná podle potřeby výuky a žáků; má minimálně 10 různých titulů na každého žáka školy.
Ve třídách jsou třídní knihovničky obsahující nejen knihy naučné, ale i beletrii, ideálně v počtu 150 ks knih na třídu.
Ve škole jsou zákoutí vybavená k četbě knih a časopisů. O zákoutí se pečuje, nabídka knih se obnovuje, platí v nich domluvená pravidla. Nechátrají.
Žáci mají snadný přístup k různým typům a zdrojům textů včetně digitálních.
Podle potřeb a čtenářské vyspělosti žáků škola zajišťuje v rámci svých možností volný přístup k různým typům a zdrojům textů vč. digitálních (např. čtenářské kroužky, stále

otevřená knihovna, internetové připojení).
Ve škole jsou připraveny a jsou dostupné různé technologie pro uložení i vystavování produktů žáků z čtenářských a na ně navazujících (psacích, interpretačních aj.) aktivit.
Ve třídách a na chodbách lze vystavovat knihy a s nimi související informace (např. žákovské anotace, osobní odezvy žáků formou ilustrace, komentovaného výpisku).
V případě potřeby a podle úrovně čtenářské vyspělosti mají žáci ve škole pravidelnou a častou příležitost k souvislému tichému čtení beletristických knih podle své volby.
Příležitosti k využití čtenářství a jeho projevům jsou zařazovány do celoškolských akcí (oslavy, projektové dny, dny otevřených dveří atd.).

Způsoby vyhodnocení

Na základě zjištěných skutečností zaznamenaných v záznamových listech i ve vlastních poznámkách a paměti bude inspektor činit závěry přiměřené právě časovému rozsahu inspekce i oblastem, které mohly být při dané návštěvě zjišťovány.

Celkové vyhodnocení záleží na kvalifikované profesní úvaze inspektora, protože si uvědomuje, že po krátkou dobu inspekce může zjistit a posuzovat jen některé části z celku, a předem nelze vědět, které (možná i zásadní) jevy budou během inspekce zachyceny a které ponechány stranou.

Získání informací, záznam dat a jejich vyhodnocení

Vyhodnocení budou vytvářet školní inspektoři na základě sběru potřebných dat a informací, ať již sami, nebo s využitím odpovídajících elektronických nástrojů (různé formy tzv. reportů) v elektronickém systému ČŠI InspIS. S jejich pomocí pak následně provedou příslušné zpracování a vyhodnocení do textové i přehledné vizuální podoby. Získané informace budou napomáhat celkovému zhodnocení situace v oblasti čtenářské gramotnosti ve škole z hlediska podmínek, rozvoje či výsledků dosažených v této oblasti. Takto získané informace se promítnou do inspekční zprávy, která tak podá relevantní zpětnou vazbu škole v rámci externího hodnocení. Zároveň díky tomu, že škola bude o nově nastaveném hodnocení účinnosti podpory čtenářské gramotnosti včetně některých nástrojů předem vědět (a bude jimi disponovat), bude moci situaci v oblasti čtenářské gramotnosti sledovat průběžně také sama v rámci vlastního hodnocení. Tímto tak bude moci získat dvojí zpětnou vazbu. Toto vše bude doplněno, jak bylo již výše zmíněno, příklady tzv. inspirativní praxe škol, které bude Česká školní inspekce se souhlasem těchto škol zprostředkovávat dalším školám prostřednictvím elektronického systému InspIS.

Souhrnné zpracování a analýza dat získaných v rámci hodnocení čtenářské gramotnosti, včetně jejich interpretace, mohou být samozřejmě prováděny i na úrovni vzdělávací soustavy, a to v návaznosti na různá zadání. Tato práce s daty probíhá centrálně, ve speciálním útvaru ČŠI pro zpracování a analýzu dat. Výsledné analýzy a zjištění jsou pak často podnětem pro další, specifitěji zaměřená šetření. Tyto analýzy obecně mohou mít následně různou podobu (např. výroční zprávy České školní inspekce, tematické zprávy, analytické studie a další materiály). Výstupní materiály a další publikace jsou průběžně uveřejňovány na webových stránkách ČŠI www.csicr.cz a souvisejících odkazech.